

Samenwerking tussen school en woonbegeleiding van AMV's

- verslag LOWAN-vo studiedag 25 november 2024 -

LOWAN adviseur Eva Klooster leidde drie workshops op de LOWAN-vo studiedag 2024. Onderwerp van de workshops was de samenwerking tussen scholen en de woonbegeleiding voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV's). Iedere workshop begon met korte inleidingen en daarna volgde een gesprek met de zaal. De inleidingen werden verzorgd door Eva Klooster, Abdi Qulubi, jongerencoach bij NIDOS in Amersfoort en leerlingbegeleider Samet Aslan, werkzaam op twee ISK-locaties in Amersfoort.

Hieronder staat een samenvatting van de drie inleidingen, vervolgens worden kort de punten weergegeven die tijdens de gesprekken met de zaal aan de orde kwamen.

Inleiding door Eva Klooster

Klooster startte haar inleiding met een schets van de huidige situatie van AMV's. In het verleden vielen AMV's vaak op vanwege hun motivatie om hun familie in het thuisland te helpen. Dat laatste is niet veranderd. Wel is de tocht die de jonge vluchtelingen de laatste jaren afleggen gevaarlijker geworden. Veel van hen zijn geconfronteerd met geweld, uitbuiting, mensenhandel, hebben jaren voor zichzelf moeten zorgen en zijn daardoor lang uit het schoolproces geweest.

Daarnaast is de aankomst in Nederland veranderd. De jongeren worden in Nederland geconfronteerd met verblijf in tijdelijke opvanglocaties, vele verhuizingen, wachtlijsten voor onderwijs en de onzekerheid over hun verblijfsstatus en gezinshereniging. Financiën zijn ook een zorg, vanwege de schulden die zij hebben gemaakt voor de vlucht. Een vaste veilige omgeving is nodig om het gewone leven en school weer op te pakken, maar juist dat ontbreekt voor velen.

Uitdagingen in opvang en begeleiding

Formeel is de opvang van de AMV's met verschillende typen opvang gebaseerd op o.a. leeftijd en status. In de praktijk is er gebrek aan passende opvang op meerdere vlakken. Tijdens haar inleiding schetste Eva Klooster een aantal knelpunten die niet alleen de jongeren zelf, maar ook de samenwerking tussen scholen en woonbegeleiding negatief kunnen beïnvloeden. Zo is er een tekort aan geschikte pleeggezinnen en kleinschalige opvangplekken. Veel jongeren komen daardoor (te jong) op grote en tijdelijke locaties terecht. In deze omstandigheden is vaak sprake van veel onrust en lawaai en een gebrek aan privacy. 'Dat heeft een directe impact op hun leerproces en welzijn', benadrukte Klooster.

Ook benoemt Klooster dat het frequente verhuizen en wachtlijsten ervoor zorgt dat AMV's veel onderwijstijd missen. Een deel van de AMV's zit maandenlang zonder school met alle gevolgen van dien. Zij missen een gezond dag-nacht-ritme en verliezen vertrouwen in de toekomst én in de professionals in de opvang en het onderwijs. ISK's vinden dat voor de stress en trauma-problematiek meer passende GGZ-hulp nodig is, dan beschikbaar.

Kleinschalige locaties, vast personeel en link naar de omgeving

Gelukkig zijn er ook positieve ontwikkelingen te benoemen. Uit de overleggen die LOWAN voert met ISK's door het hele land komen een aantal voorwaarden naar voren die bevorderlijk zijn voor het leerproces:

- Kleinschalige woonlocaties waar jongeren een langdurige plaatsing hebben.
- Vaste en goed opgeleide woonbegeleiders én onderwijsteams.
- Dagelijks contact tussen school en woonbegeleiders (zie volgende alinea)
- Verbinding met lokale omgeving, via sportactiviteiten, jongerenwerk, buurtteams, stages en buddy's.

In het ISK-werkveld constateert men dat als leerlingen in reguliere opvanglocaties met vast personeel verblijven en een samenwerking met de omgeving, dit terug te zien is in een afname van het aantal incidenten op de opvang en school. Er is meer onrust op school en in de wijk als er sprake is van grote tijdelijke crisislocaties, waar veel gewerkt wordt met zzp'ers. Op tijdelijke locaties – zowel in de opvang als het onderwijs – is het zorgdragen voor kennis van de doelgroep en de continuïteit van de begeleiding (o.a. bij verzuim) een enorme uitdaging.

Randvoorwaarden voor succesvolle samenwerking tussen opvang en ISK

Eva Klooster benadrukte dat een goede samenwerking tussen scholen, opvanglocaties en voogden essentieel is om AMV's effectief te ondersteunen. Ze noemde een aantal belangrijke voorwaarden.

Allereerst zijn *korte communicatielijnen* cruciaal. Dat begint bij de dagelijkse terugkoppelingen over verzuim en ziekmeldingen, inclusief duidelijke verklaringen 'waarom is de leerling er niet?'. Het tegengaan van verzuim en stimuleren van schoolgang verloopt beter als er vaste contactpersonen zijn benoemd, zowel op school als in de opvang. Korte communicatielijnen zijn er ook nodig met de voogden. Het helpt als er een structureel overleg is op school, tussen mentoren, woonbegeleiders en voogden. Scholen zijn positief over voogden die hun gesprekken op school plannen (en niet onder schooltijd buiten de school).

Ten tweede is het *belangrijk om elkaars werkveld* te kennen. Het bezoeken van locaties van de samenwerkingspartners helpt om verwachtingen beter op elkaar af te stemmen en meer begrip te krijgen voor elkaars werkpraktijken. Op verschillende ISK's wordt er in jaarlijkse teamdagen aandacht besteed aan de procedures en werkwijze van de organisaties die bij deze leerlingen betrokken zijn (zoals COA, Nidos). Dit voorziet in een behoefte bij teams.

Een derde advies, dat veel terugkomt in de gesprekken met ISK's is het *belang van kennis van de doelgroep* van personeel in onderwijs, opvang en jeugdbescherming en van trainingen in trauma- en cultuursensitief werken.

Tot slot wees Klooster op het belang van een *escalatieprocedure*. Wanneer de communicatie op het niveau van de mentoren, zorgcoördinatoren, de voogden en woonbegeleiders vastloopt, moet duidelijk zijn hoe er kan worden opgeschaald naar een hoger managementniveau om problemen snel en structureel op te lossen.

Abdi Qulubi over succesvolle woonbegeleiding van AMV's

Abdi Qulubi, jongerencoach bij NIDOS in Amersfoort, vertelde ter inspiratie over de woonvoorziening waar hij werkzaam is. In deze kleinschalige voorziening wonen tien jongeren onder begeleiding van drie vaste medewerkers. Een deel van hen gaat naar de ISK en de rest is inmiddels doorgestroomd naar het MBO. De bewoners van deze groep verzuimen nauwelijks van school. Qulubi gaf hier enkele redenen hiervoor.

Een veilige en huiselijke omgeving

De woonvoorziening biedt een warme, veilige plek met een huiselijke sfeer. De centrale ligging in Amersfoort, dichtbij scholen en sportclubs, maakt het voor jongeren gemakkelijk om deel te nemen aan het dagelijks leven. Jongeren hebben een eigen slaapkamer en dragen verantwoordelijkheid door deel te nemen aan corveetaken en gemeenschappelijke activiteiten. Dit bevordert hun zelfstandigheid, maar ook hun sociale vaardigheden.

Vaste begeleiders en structuur

Qulubi benadrukte het belang van continuïteit en structuur. Elke jongere heeft een vaste mentor, wat zorgt voor persoonlijke aandacht en een gevoel van vertrouwen. 'We bieden structuur en duidelijkheid, waardoor jongeren weten waar ze aan toe zijn', vertelde Qulubi. Deze aanpak helpt jongeren om zich beter te richten op hun toekomst.

Positieve groepsdruk en motivatie

Een andere succesfactor is de positieve groepsdynamiek, die is ontstaan doordat de jongeren langere tijd met elkaar leven en er rust is in de groep. Jongeren motiveren elkaar om naar school te gaan en hun verantwoordelijkheden serieus te nemen. 'Oudere bewoners geven het goede voorbeeld, ze helpen bijvoorbeeld met het wekken van de jongeren, en dat werkt aanstekelijk', aldus Qulubi.

Samenwerking met scholen

Mentoren van de scholen worden uitgenodigd voor huisbezoeken en betrokken bij driehoeksgesprekken met de jongere en de woonbegeleiders. Ook Abdi wijst op het belang van heldere afspraken over ziekmeldingen en een goede afstemming met school.

Contact met de buurt en voorzieningen

Naast interne begeleiding is er veel aandacht voor verbinding met de omgeving. Jongeren krijgen een fiets en een busabonnement om hun zelfstandigheid te vergroten. Actief contact met buurtbewoners, maar ook bijvoorbeeld de postbode, bevordert niet alleen een goede sfeer, maar helpt jongeren ook om hun taalvaardigheid en sociale integratie te verbeteren.

Uitdagingen en kansen

Hoewel de woonvoorziening goed functioneert, zijn er ook uitdagingen merkt Abdi. Het contact met voogden verloopt in de praktijk vaak moeizaam vanwege te grote caseloads en beperkte beschikbaarheid. Abdi benoemt als kans dat met de gemeente is afgesproken dat jongeren na hun 18 jaar op de woongroep mogen blijven, omdat er een tekort is aan vervolgplekken. Voorlopig krijgen de huidige bewoners dus de mogelijkheid om zich door te ontwikkelen op een veilige en rustige plek.

Inleiding door Samet Aslan: over onderwijs en begeleiding van AMV's

Tijdens de derde workshop deelde leerbegeleider Samet Aslan, werkzaam op twee locaties van de ISK Amersfoort, zijn ervaringen met betrekking tot de begeleiding van AMV-leerlingen. Eén van de locaties fungeert als AMV-school, waar intensief wordt samengewerkt met COA-opvanglocaties en Nidos-woongroepen.

Focus op structuur en betrokkenheid

Aslan benadrukte dat het bieden van structuur essentieel is voor het succes voor de leerlingen die alleen naar Nederland zijn gevlucht. Hij pleitte, net als Klooster en Qulubi eerder deden, voor vaste begeleiders, vaste docenten en veel structuur, zodat jongeren weten wat ze kunnen verwachten. Op zijn school wordt ook een leerlingenraad ingezet om de jongeren een stem te geven en buddyprojecten om hen te ondersteunen. Wat ook heeft geholpen is de conciërge die de leerlingen welkom heet bij de voordeur en het bieden van een warme sfeer (o.a. fruit in de pauzes en Sultanas en ontbijt op vrijdag 'als er het meeste wordt verzuimd'.

Samenwerking en maatwerk

Het verminderen van verzuim vraagt ook bij de ISK's in Amersfoort aandacht. Aslan en zijn team investeren in gesprekken met leerlingen, voogden en woonbegeleiders om praktische oplossingen te vinden, zoals alternatieve dagprogramma's of een flexibeler rooster, als jongeren dat echt nodig hebben vanwege problematiek. Hij benadrukte dat het belangrijk is niet te rigide te zijn, leerlingen positief te benaderen en altijd te zoeken naar wat wél mogelijk is. Ook hebben docenten een training in trauma- en cultuursensitief werken gevolgd, wat bijdraagt aan een beter begrip van de behoeften van AMV's.

Betrokkenheid buiten school

Om de jongeren aan de samenleving te verbinden werkt de school samen met jongerenwerkers, sportclubs en wijkorganisaties. Dit heeft zichtbaar effect op het welbevinden van leerlingen.

Kleinschaligheid en praktische afspraken

Aslan gaf aan dat het zijn ervaring is dat leerlingen in kleinere woongroepen minder verzuimen dan jongeren op grotere opvanglocaties. De betrokkenheid van woonbegeleiders en voogden is cruciaal. Hij merkte op dat het verplaatsen van gesprekken naar de school vaak effectief is: *'We zeggen tegen voogden en woonbegeleiders dat afspraken altijd op school kunnen plaatsvinden. Zo hebben leerlingen geen reden om de hele dag afwezig te zijn voor een korte afspraak met de woonbegeleider of coach.'*

Verslag van de groepsgesprekken

Tijdens de gesprekken in de drie workshops onder leiding van Eva Klooster werd duidelijk dat het ondersteunen van AMV's vraagt om maatwerk en nauwe samenwerking. De deelnemers benoemden tal van zorgen en uitdagingen, maar deelden ook inspirerende oplossingen en praktijkvoorbeelden. Hieronder enkele onderwerpen die tijdens de sessies aan de orde kwamen.

Zorgen over woonomstandigheden AMV's en de werkdruk docenten

In grote locaties zijn de omstandigheden soms uitermate slecht. Verschillende deelnemers uitten daarover hun zorgen. Een medewerker van een ISK stelde: *'Onze jongens wonen met drie op een kamer in een troosteloos hotel zonder begeleiding. Dat is geen stimulerende omgeving. We hebben meegemaakt dat een jongere met een blindedarmontsteking in het ziekenhuis lag, zonder dat wij iets wisten.'*

Docenten die werken met AMV's krijgen te maken met zware emotionele belasting. Trauma's en problematische achtergronden van leerlingen vragen veel van hen. Een deelnemer vertelde: *'Ik maak me zorgen over onze docenten. Het is zwaar werk. Trauma- en cultuur-sensitieve trainingen zijn waardevol, maar niet genoeg. Docenten hebben reflectiemomenten en begeleiding nodig om hun werk vol te houden.'*

Verzuim

Verzuim onder AMV-leerlingen vraagt overal aandacht, maar er werden ook voorbeelden gedeeld van effectieve manieren om verzuim te verminderen.

Sommige scholen werken met flexibele schooltijden. Bij een ISK leidde de invoering van een latere dagstart (9.15 uur) duidelijk tot minder verzuim. *'Vanaf die tijd hanteren we wel een strikte handhaving'*, benadrukte een medewerker van de school. De lengte van schooldagen kwam ook aan bod. Veel leerlingen ervaren een vol dagrooster als lang, wat bij een deel van de leerlingen mogelijk verzuim in de hand werkt. *'Maar dat geldt niet voor allemaal, er zijn ook leerlingen die graag zo lang mogelijk op school blijven'*, waarschuwde een docent.

Vaste mentorgroepen lijken ook effectief. Een deelnemer vertelde: *'Wij hebben het verzuim teruggedrongen door docenten een vaste mentorgroep te geven. Dit zorgt voor hechte banden en meer betrokkenheid, zowel bij leerlingen als docenten.'*

Motiverende activiteiten, zoals sport, muziek, textiel en andere creatieve vakken kunnen helpen om sommige jongeren regelmatig naar school te komen. Dit werkt op verschillende scholen, maar niet op alle scholen. Zo merkte een deelnemer op: *'Onze leerlingen willen juist uit echte boeken werken. Ze komen om te leren, niet voor extra-curriculaire activiteiten.'*

De verklaring is dat niet alle leerlinggroepen in gelijke mate geïnteresseerd zijn in creatieve vakken. Samet vertelt dat een deel van de leerlingen soms al in naaiateliers heeft gewerkt, zij vinden het leuk dat er naaimachines staan en voor deze leerlingen is het een beloning als ze weinig verzuimen. *'Als je goed je best hebt gedaan, mag je meedoen.'*

Op andere scholen is – op verzoek van leerlingen - het muzieklokaal opengesteld voor extra muziekles of om zelf muziek te maken. Dit werkt opnieuw bij een deel van de leerlingen, die leerlingen voelen zich bijvoorbeeld wel prettig bij dans. Via de inbreng van de leerlingenraad kan het activiteitenaanbod beter worden afgestemd, is de ervaring van Samet.

Jaarlijkse voorlichtingsavonden op COA-locaties kunnen ook helpen. *'We geven met onze school jaarlijks voorlichting op COA over leerplicht samen met de teamleider, zorgcoördinator en leerplichtambtenaar. De avond is enorm succesvol',* vertelde een deelnemer. *'Het is belangrijk om elkaars wereld te leren kennen'.*

Communicatie met Nidos en woonbegeleiding

De eerste vraag in de eerste workshop luidde: *'Kan iemand mij vertellen hoe ik in contact kan komen met het Nidos?'* De vraag riep veel herkenning op. Het contact met Nidos, voogden en woonbegeleiders blijkt vaak een knelpunt. Ook zijn er vragen over de afdeling van de netwerkgezinnen (OWG) en wat daar de afspraken mee zijn. Het verloop en de caseload van voogden lijkt overal groot, maar de tevredenheid over de samenwerking met voogden lijkt wel te verschillen per regio. Er zijn ook scholen die zeer tevreden zijn over nauwe samenwerking met voogden, die op school gesprekken voeren met hun jongeren. Op sommige COA- en schoollocaties is er een aparte kamer waar medewerkers van Nidos of leerplicht hun gesprekken met leerlingen kunnen voeren. Dit wordt enorm gewaardeerd en voorkomt o.a. dat leerlingen voor gesprekken met een voogd schooltijd missen.

Helaas zijn er tijdens de workshops ook veel negatieve ervaringen gedeeld. Een docente deelde haar indruk dat woonbegeleiders op sommige COA-locaties niet weten wie de voogd van een leerling is. Ze vertelde: *'Ik ben een jaar bezig geweest om een voogd te bereiken. Soms ligt het aan administratieve fouten, bijvoorbeeld verwisseling van namen, soms aan slechte communicatie.'*

Eva Klooster wees erop dat escalatie naar het management soms noodzakelijk is: *'Dit kan echt werken. Het vraagt wel doorzettingsvermogen.'* Een aanwezige ISK-directeur bevestigde dit: *'Als mijn docenten problemen ervaren, kan het soms helpen wanneer ze mij vragen om contact op te nemen.'*

Een docente vertelde dat het COA in haar regio geen informatie geeft vanwege AVG. *'Dat betekent dat zij zelf bepalen of verzuim geoorloofd is en de reden niet met ons delen. Dit betekent dat wij soms cruciale informatie over leerlingen missen.'*

Elders bleek een directe aanpak succesvol: *'We hebben Nidos na klachten uitgenodigd op school en besproken wat beter kon. Met heldere afspraken over bereikbaarheid en verantwoordelijkheid is de samenwerking sterk verbeterd',* vertelde een conrector. Zo is onder andere afgesproken dat voogden ook op school met leerlingen mogen afspreken. Wat ook helpt, volgens de conrector, is dat de ISK op een gemakkelijk toegankelijke locatie in de stad ligt.

Beperkt contact tussen een ISK en de opvang kan ook een keuze zijn van de schoolleiding: er waren ook docenten die vertelden dat ze graag contact willen leggen met woonbegeleiders of voogden, maar dat ze dat niet mogen van de leiding van hun eigen

school. Zo vertelde een docente: *'Ik wil graag de COA-locatie bezoeken, maar heb te maken met een manager op mijn school die vindt dat school en wonen gescheiden moeten blijven. Hierdoor kan ik de noodzakelijke contacten voor afstemming niet leggen.'*

Verbinding met de samenleving

AMV's betrekken bij maatschappelijke activiteiten is cruciaal voor hun motivatie en integratie, menen verschillende ISK's. Een voorbeeld liet zien hoe dit kan werken:

'Met buddyprojecten en snuffelstages verbinden we jongeren aan de samenleving. Dit geeft ze erkenning en perspectief', vertelde een deelnemer. Ook initiatieven zoals die van Humanitas, Buddy2buddy projecten, Gotu-project in Groningen, het Rode Kruis en Vluchtelingenwerk werden als inspirerende voorbeelden genoemd. Wel werd gewaarschuwd dat frequente verhuizingen deze projecten kunnen ondermijnen.

AMV's in aparte klassen of niet?

Tot slot was er een korte discussie over de vraag of het een goede oplossing is om AMV's binnen de school in aparte klassen te zetten. De meningen hierover waren verdeeld.

Er zijn locaties die hiervoor kiezen, o.a. omdat de verhuizingen en verzuim van AMV's onrust kunnen geven in de klas.

Op andere locaties wordt juist voor het tegenovergestelde gekozen. Zo vertelde iemand van een ISK: *'Wij hebben AMV's juist niet meer apart gezet. Dat leidde bij ons tot een enorme daling in het verzuim. De doorstroom is ook hoger, we zien ook dat leerlingen veel meer plezier hebben. Het verzuim ging van boven de 50% naar onder de 20%.'*

Eva Klooster benadrukte dat er geen pasklaar antwoord is. Of het verstandig is AMV's in aparte klassen les te geven is afhankelijk van diverse factoren op school (zoals beschikbare ruimte, aantallen, momenten van instroom) en van de woonomstandigheden.

Het landelijke beeld van LOWAN is dat AMV's – net als alle andere leeftijdgenoten – graag in een sociale omgeving verblijven en andere jongeren willen ontmoeten. Als zij op een AMV-locatie wonen waar ze steeds dezelfde (meestal) jongens zien, is er weinig animo om met diezelfde jongeren op hetzelfde terrein onderwijs te volgen. Een centraal gelegen locatie is dan in ieder geval al wat gunstiger.

Eva Klooster

Adviseur en onderzoeker LOWAN-vo

e.klooster@lowan.nl